

Stichting Geschiedenis Fysiotherapie  
**Fysiotherapie in perspectief, 50 jaar verleden - heden.**



STICHTING GESCHIEDENIS FYSIOTHERAPIE  
 www.sgfinfo.nl

*Bio-bibliografieën. Wie was Evert Minkman?*

Tekst: Dr. Anton de Wijer, Huub Vossen PT, MMT,

**Inleiding**

In het najaar 2021 gaat de SGF, waaronder beide auteurs van deze column, deelnemen aan een Mastercursus Medisch-Historisch Onderzoek o.l.v. prof. dr. Mart van Lieburg op het Medisch Trefpunt Medische Geschiedenis te Urk. Naast de theorie gaan we zelf onderzoek doen o.a. naar medisch-historische literatuur en werken aan een bio-bibliografie.



TMGN-Mastercursus Medisch-Historisch Onderzoek

**Bio-bibliografieën**

De laatste jaren zijn er al een aantal bekende en/of markante figuren uit het vakgebied de revue gepasseerd in FysioPraxis. De redenen om deze prominente figuren in de fysiotherapie te belichten waren divers. Zo hebben we aandacht besteed aan bekende historische figuren (Kneipp, Klapp en Schreiber) die een bepaalde (inmiddels

verdwenen) behandeling voorstonden. Maar er zijn ook andere redenen geweest om vakgenoten te belichten zoals bijvoorbeeld personen die veel invloed hebben gehad op verschillende domeinen van het vakgebied zoals Mezger, Leffelaar en Mom.

In het kader van biografieën willen wij u daarom graag al een voorproefje geven over de pionier Evert Minkman. Hij was van grote betekenis voor het vakgebied van de fysiotherapie, in het bijzonder als eerste voorzitter en oprichter van het huidige KNGF.

**Wie was de Evert Minkman?**

Evert Minkman (Arnhem, 1848-1912) was voormalige directeur van het Arnhemse Zander-instituut rond 1900 en had tevens een praktijk voor heilgymnastiek en massage.<sup>1,2</sup> Minkman was van oorsprong gymnastiekonderwijzer en daarnaast gaf hij onderricht in dansen en schermen.<sup>3,4</sup> In 1889 nam Minkman met twee andere gymnastiek-onderwijzers het initiatief om een beroepsorganisatie voor heilgymnasten (de voorloper van het huidige KNGF) op te richten. Dit initiatief werd niet onderschreven door de toenmalige geneesheren (met name de

Nederlandsche Orthopedische Vereniging van destijds).<sup>1-4</sup> Zij meenden dat heilgymnastiek expliciet tot het domein van de geneeskunde behoorde. Met de Wet der Uitoefening van de Geneeskunst uit 1865 werd getracht dit initiatief tegen te gaan, immers de artsen hadden een monopolie in de geneeskunde.<sup>3</sup>



Oprichters Genootschap v Heilgymnastiek 1889

Minkman en consorten waren overtuigd van hun initiatief om een beroepsvereniging te beginnen en schakelde de Nederlandse Maatschappij ter bevordering van de Geneeskunde in.<sup>3</sup> Tevens stelde Minkman in 1895 een Genootschaps-examen in. Door deze ontwikkelingen werd heilgymnastiek, tegen de wil van de Nederlandse Orthopedische Vereniging, tot een niet medische handeling verklaard en maakte dat de weg vrij voor de heilgymnasten om erkenning te krijgen voor een eigen beroep. Het heeft nog een tijdje geduurd maar uiteindelijk werd in 1942 het beroep heilgymnast/masseur erkend.<sup>1,3</sup>

### **Couleur local**

Over deze ontwikkeling, van heilgymnastiek naar fysiotherapie, is al veel geschreven en gedocumenteerd. Het

lijkt ons nu vooral interessant om eens de 'couleur local' van die tijd te bestuderen. Hoe ging het er bijvoorbeeld in die tijd er aan toe met die pioniers en wat waren hun drijfveren? Vooral interessant is om ook eens dieper in te gaan over achtergronden van de erkenning van het beroep heilgymnast. Om het beroep van heilgymnastiek te verkrijgen moest namelijk de heilgymnastiek eerst officieel tot een "niet medische handeling" worden verklaard. Zo lezen we terug in de archieven. Daarmee werd de weg vrij gemaakt voor een beroepsvereniging in de heilgymnastiek. Dat is toch eigenlijk de wereld op zijn kop! Het zou toch logischer klinken dat heilgymnasten hadden geijverd om hun methode tot een medische handeling te laten behoren? Het was een politiek spel uiteraard en een enorm gekunstel met wetgevingen destijds. Hoe kwam de samenwerking met de artsen weer op gang? Hoe zat het met de tarieven? Etc.

Tot slot heeft de SGF een document in het bezit waar een korte biografie beschreven staat van de dochter van Evert Minkman (Jean Marie Minkman , Arnhem, 1883-1958).<sup>4</sup>



Jean marie Minkman

Jean Marie Minkman ging na de Gemeentelijke HBS studeren voor onderwijzeres en trad in de voetsporen van haar vader als gediplomeerde

heilgymnaste en masseuse, wat zij behaalde op 27 augustus 1910.<sup>4</sup> Jean Marie startte haar loopbaan in de praktijk van haar vader in Arnhem om uiteindelijk zelf een inrichting voor heilgymnastiek en massage te stichten op de Sweers de Landestraat te Arnhem.<sup>4</sup>



Praktijk Jean Marie Minkman, Arnhem

Ook in deze bron, die het SGF in haar bezit heeft, is het een en ander te lezen hoe de praktijkinrichting eruit zag en hoe zij haar met haar brommer patiënten bezocht en aan huis behandelde. Deze 'couleur local' leert ons hoe er werd gewerkt en geeft vooral inzicht in de pioniersgeest destijds.

Interessante materie om eens verder uit te diepen.

De auteurs van deze column hopen over een jaar hierover uitgebreider te kunnen publiceren.

### Referenties

1. Terlouw Th.J.A. De opkomst van het heilgymnastisch beroep in de 19e eeuw. Over zeldzame amfibieën in een kikkerland. Koninklijke bibliotheek, Den Haag, 1991.
2. Leijssenaar B. Fysiotherapie in Nederland. 1965-heden. KNGF. 2011, Amersfoort.
3. Kortenhoeven D. De ontwikkeling van het economisch kader van het beroep fysiotherapie. Nederlands Huisartsen Instituut. Utrecht, augustus 1983.
4. SGF. Jeanne Marie Minkman 1883-1958, Heilgymnaste, Masseuse en Schrijfster

### Bronnen

Informatie Stichting Geschiedenis Fysiotherapie (SGF).  
Wim Schoemans, MSc, MA. Fysiotherapeut, filosoof. Secretaris SGF.

### Beeldmateriaal

Stichting geschiedenis fysiotherapie (SGF). Trefpunt voor de Medische Geschiedenis in Nederland (TMGN) Foksdiep 8 Urk.  
History.physio:

**De Stichting Geschiedenis Fysiotherapie (SGF) heeft een ANBI status en is geheel afhankelijk van ondersteuning. U kunt ons steunen als begunstiger (€ 25 p/j) of als mecenas (€ 100 p/j).**

Voor info over de **Stichting Geschiedenis Fysiotherapie** verwijzen we u naar de [website van de SGF](#).

# Jeanne Marie Minkman

1883-1958, *Heilgymnaste, Masseuse en Schrijfster*

*Jeanne Marie Minkman werd op 24 juni 1883 te Arnhem geboren als eerste kind uit het huwelijk van Evert Minkman (1848-1912), gymnastiekonderwijzer/heilgymnast, en Maria Elisabeth van Dieren (1857-1931). Op 7 februari 1951 trouwde Jeanne Marie met Willem Tangerink (1874-1967). Uit dit huwelijk kwamen geen kinderen voort. Ze overleed op 13 augustus 1958 in Arnhem.*



Jeanne Marie Minkman, circa 1910 (foto: particuliere collectie)

Jeanne Marie Minkman bracht haar jeugd door in het centrum van Arnhem. Samen met haar ouders en twee broers woonde ze in een huis met veranda en tuin aan het Roermondsplein 31. De huiskamer van het grote huis was sfeervol ingericht met mooie, antieke meubels die grotendeels afkomstig waren uit de nalatenschap van de eerste vrouw van haar vader. Achterin de tuin bevond zich een gymnastiekzaal, waar haar vader het beroep van gymnastiekonderwijzer uitoefende. Samen met zijn compagnon Eduard Hendrik van der Hell gaf hij daar onderwijs, gymnastiek (pedagogische én orthopedische), dansen en schermen.

Jeanne Marie trad in de sportieve voetsporen van haar vader. Na het doorlopen van de lagere school en Gemeentelijke HBS aan het Willemsplein leerde ze eerst voor onderwijzeres. Daarna behaalde ze de lagere akten Frans en Duits en vervolgens de akte Middelbaar Gymnastiek. Voor deze laatste akte vertrok ze op 29 maart 1905 naar Utrecht om aldaar te studeren voor het examen. Jeanne Marie kwam in te wonen bij David Christiaan Breckheisen uit Oosterbeek en diens vrouw Johanna Hendrica Plieger aan de Kromme Nieuwegracht 94. Met de graad 'aspirant lerares gymnastiek' op zak, keerde ze op 22 september van dat

jaar naar haar geboortestad Arnhem terug. Ze trok op 2 oktober in bij haar ouders, die inmiddels aan de Rijnkade 84 woonden. Later vertrok Jeanne Marie voor een tweede maal naar Utrecht om er ditmaal te studeren voor het examen van het Genootschap voor Heilgymnastiek, een organisatie die haar vader – samen met H. van Kreeel en J.G. Reijs – had opgericht. Ze behaalde haar diploma op 27 augustus 1910.

Als gediplomeerd heilgymnaste en masseuse kon Jeanne Marie meteen bij haar vader aan de slag. Deze voormalige directeur van het Arnhemse Zander-instituut had rond 1900 aan de Rijnkade weer een gewone praktijk voor heilgymnastiek en massage geopend. Op 24 oktober 1912 kwam er op abrupte wijze een einde aan de innige samenwerking tussen Jeanne Marie en haar vader. Die donderdag omstreeks acht uur 's avonds werd hij op de Steenstraat, ter hoogte van apotheek Miedema, geschept door een wagen van de elektrische tram. De klap kwam zo hard aan dat hij nagenoeg terstond aan zijn verwondingen overleed. Waarschijnlijk had haar vader, die sinds zijn kinderjaren aan een oog blind was, de tram vanuit Velp niet zien aankomen. Het nieuws van zijn tragische dood bracht bij Jeanne Marie zo een shock teweeg, dat ze er zelf een afwijking aan overhield: de rest van haar leven bleef ze voortdurend met haar hoofd schudden.

Na de dood van haar vader verhuisde Jeanne Marie met haar moeder in het voorjaar van 1913 naar de Sweerts de Landasstraat 10. Hier zette Jeanne Marie de praktijk in haar eentje voort. Dit nieuwe huis was wederom groot genoeg om privéleven en werk te combineren. Op de benedenverdieping bevond zich, naast de woonkamer en de keuken, de wachtkamer voor de patiënten en de behandelkamer, die de uitstraling van een martelkamer had. Er bevonden zich namelijk vele vernuftige toestellen, zoals een stoel met beweegbare armen, en allerlei soorten gewichten van hout. Patiënten die om de één of andere reden niet in de praktijk aan de Sweerts de Landasstraat konden komen, bezocht Jeanne Marie thuis. Omdat ze vanwege haar zwakke hart de hellende straten moeilijk te voet kon begaan, had ze een zich motorfiets aangeschaft. Met dit voertuig, dat in die jaren een echte bezienswaardigheid was, legde Jeanne Marie regelmatig huisbezoeken af.

De aanschaf van deze motorfiets was opzienbarend te noemen, want exorbitante uitgaven waren voor haar doorgaans uit den boze. Jeanne Marie leidde namelijk een Spartaans leven. Het woord soberheid stond bij haar hoog in het vaandel. Ze was zowel streng voor zichzelf als voor haar omgeving. Zo nam ze iedere ochtend een ijskoude douche en weigerde ze pertinent een korset te dragen. Haar gewicht hield ze dan ook nauwlettend in de gaten. Het grote huis kende heel lang geen elektrisch licht, maar gaskousjes. Bovendien was het er altijd steenkoud. En als er familie op bezoek kwam, werden de nichtjes meteen aan het werk gezet: ze moesten krantenpapier in reepjes knippen, die op de ouderwetse houten plee de rol van toiletpapier gingen vervullen. Het was niet alleen een karaktertrek, want

het is aannemelijk dat aan Jeanne Marie's zuinige levenswijze vooral haar financiële situatie ten grondslag lag. Waarschijnlijk had ze het niet breed, wat de jarenlange aanwezigheid van een oudere kostgangster zou kunnen verklaren.

Net als vader Evert en oom Jan Minkman (1852-1916) greep ook Jeanne Marie in haar vrije tijd regelmatig naar de pen. Ze schreef gedichten, toneelstukken en cantates. Met de eenakter *Wordt wakker!* (circa 1908) sleepte ze zelfs een prijs in de wacht. De redactie van het *Maandblad voor Vrouwenkiesrecht* had een prijsvraag uitgeschreven met het oogmerk een toneelstukje te verwerven waarin het vrouwenkiesrecht zou worden gepropageerd. De inzending van Jeanne Marie werd bekroond. Het stuk is geen literair hoogstandje, maar het geeft wel een redelijk beeld van Jeanne Marie's vooruitstrevende denkbeelden over het vrouwenkiesrecht. Ook met de kindercantate *Een Bruiloft in den Riddertijd* oogstte ze succes. Het stuk werd in Arnhem herhaaldelijk met enorme bijval opgevoerd. Terwijl Marinus Vletter, componist en organist bij de Arnhemse Remonstrantse Gemeente, het arrangement voor de cantate voor zijn rekening nam, zette zijn zus Cato Vletter menig gedicht van Jeanne Marie op muziek. Uit haar gedichten over bijvoorbeeld de Tweede Wereldoorlog spreekt haar afkeer van geweld, onrecht en onderdrukking, haar godvruchtigheid en haar betrokkenheid bij de gekwelde medemens. In september 1945 schreef ze een lofzang op de zwaar verminkte Eusebiustoren: 'Arnhems toren' Een snik dringt naar mijn keel om onzen toren, Den fieren, ouden toren mijner stad. 'k Zal nooit je warme stemgeluid meer hooren. Nù weet ik pas, hòe lief 'k je heb gehad. Nog telkens klinkt je klokketoon me in de ooren. Mijn oog zoekt als vanouds je wijzerplaat. Ik heb een ouden, trouwen vriend verloren. Je viel ten offer aan den volkrenhaat. Mijn doode toren, stil ga 'k langs je puinen, Het hart beklemd door àl 't verwoeste schoon. Hoor 'k 't orgel met zijn plechtige bazuinen? Van zangerskoor een machtigen jubeltoon? De vrijheid wordt nooit zonder smart geboren. Een vrijheidshymne zingt de bouwval van mijn toren. Uit menig gedicht van Jeanne Marie is op te maken dat ze een eenzame vrouw was. Er was geen man in haar bestaan om de dagelijkse geneugten van het leven mee te delen; er was geen kind dat haar aandacht opeiste. Ze leefde alleen met haar moeder en een kostgangster én voor een schare patiënten. Pas jaren na de dood van haar moeder ging er een man een rol van betekenis in Jeanne Marie's leven spelen. Op uitzonderlijk hoge leeftijd leerde ze de weduwnaar Willem Tangerink kennen. Het klikte meteen tussen deze voormalige handelsreiziger en Jeanne Marie. Vooral zijn humanistische geest, mystieke aard en spiritistische aanleg trokken haar erg aan. Op 7 februari 1951 gaf de inmiddels zevenenzestigjarige Jeanne Marie haar ja-woord aan de eveneens bejaarde Willem Tangerink. Zeveneneenhalf jaar later kwam er door het overlijden van Jeanne Marie, tengevolge van een hartstilstand, een einde aan het huwelijk. Twee dagen na haar overlijden werd Jeanne Marie op de begraafplaats Moscowa begraven.